

El lloc d'Enric Prat de la Riba en la història contemporània de Catalunya

Albert Balcells González

Universitat Autònoma de Barcelona

Enric Prat de la Riba va ser alhora un teoritzador, un generador de doctrina i un dirigent pragmàtic amb capacitat per a plasmar les seves tesis en l'acció política i la creació d'institucions. Pocs han aconseguit sobresortir en els dos aspectes. Això, l'any 1934, ja ho ressaltava el seu amic i correligionari Lluís Duran i Ventosa en la selecció d'articles de Prat de la Riba que publicà.

El lloc que ocupa Prat de la Riba en la història de Catalunya és institucionalment el de president fundador de la Mancomunitat de Catalunya de 1914, predecessora de la Generalitat de 1931 i, per tant, de l'actual. Ideològicament Prat ocupa el lloc de principal formulador del nacionalisme català autonomista. I estratègicament aplicà el possibilisme gradualista i l'accidentalisme en matèria de règim polític.

Però no és com a individu, sinó com a representant d'un grup generacional —aquell que Vicens Vives denominà la generació de 1901—, com resulta més interessant estudiar la figura de Prat de la Riba dins la seqüència de la història contemporània de Catalunya. Es tracta del grup dels fundadors del primer partit català independent dels partits espanyols, d'un grup capaç d'incidir en les institucions representatives a còpia de guanyar escons a les eleccions parlamentàries, locals i provincials, i d'aconseguir crear l'organisme regional i supraprovincial que fou la Mancomunitat de Catalunya. Prat tenia clara consciència històrica que calia aixecar el primer organisme representatiu de tot Catalunya des de la desfeta de 1714 i ho declarà en el seu discurs d'investidura com a president de la Mancomunitat, tot recordant que feia justament dos-cents anys d'aquell desastre.

Avui es té una imatge prou ponderada i equànime del paper de Prat de la Riba i no cal insistir en l'elogi de Prat com a autor del breuari més influent del catalanisme —*La Nacionalitat Catalana*, de 1906—. És hora de contextualitzar la seva figura, una operació que sempre comporta una relativització. No cal exagerar la ruptura i el canvi produït en relació amb les generacions anteriors, i cal reconèixer també les continuïtats i els deutes de la generació de Prat de la Riba amb la de Mañé i Flaquer, Duran i Bas, Torras i Bages i Almirall, uns autors que, tot i que diferien considerablement entre ells en diversos aspectes, coincidiren en la defensa de la iden-

titat col·lectiva catalana. Potser fou Valentí Almirall qui més influí en el cercle al qual pertanyia Prat, tot i que el grup s'allunyà d'ell a partir de 1888.

Repassem ràpidament la trajectòria de Prat de la Riba: president, el 1890, del Centre Escolar Catalanista —una associació d'estudiants universitaris—; secretari, el 1892, de l'assemblea de la Unió Catalanista —la de les cèlebres Bases de Manresa—; llicenciat en dret, el 1893, per la Universitat de Barcelona i doctor el 1894; secretari de l'Ateneu Barcelonès el 1896; director de *La Veu de Catalunya* a partir de la conversió d'aquest setmanari en diari el 1899; detingut el 1902 amb el pretext d'haver escrit una nota en aquest diari i a continuació malalt convalescent a l'Auvèrnia durant més d'un any; diputat de la Diputació de Barcelona el 1905; president de la Diputació de Barcelona gràcies a la coalició de la Solidaritat Catalana el 1907; president de la Mancomunitat de Catalunya el 1914, reelegit el 1917. Prat morí a Castellterçol, al mateix llit on havia nascut, l'1 d'agost de 1917, quan només tenia quaranta-set anys.

Després d'aquestes referències, no caldrà en aquesta intervenció que ens ajustem a l'estricta seqüència temporal. Convé recordar, d'entrada, quelcom destacable: el jove Prat era més dretà i reaccionari que el Prat madur, l'home de govern, que fou més liberal i democràtic. És aquest Prat liberal el que ha deixat un llegat en la història de Catalunya, i no l'altre, el defensor de les colònies industrials com a solució a la conflictivitat social, el partidari del sistema corporatiu en el darrer decenni del segle XIX. Hi ha un fet simptomàtic de l'evolució indicada: el jove Prat, igual que el corrent al qual pertanyia, estava aferrat a la representació corporativa indirecta en lloc del sufragi individual directe, però després de 1909 abandonà la tesi corporativa, mentre que Maura i la dreta conservadora espanyola mantingueren en el seu ideari la representació corporativa, la qual fou adoptada per la dictadura de Primo de Rivera. Si bé el jove Prat fou més dretà i fins i tot reaccionari, a diferència del Prat madur, no ens podem quedar només amb una de les dues fases, i precisament la decisiva fou la segona, ja que fou més important per a la història de Catalunya. Considerar la primera fase sola donaria una visió tan esbiaixada i parcial com la que en donà Jordi Solé Tura el 1967.

Cal tenir present que a finals del segle XIX, a l'època de les bombes i dels magnicidis anarquistes, del descrèdit del parlamentarisme i de l'accés de les masses a la política, existia a Europa l'interrogant de si la democratització no abocaria a un carreró sense més sortides que la guerra civil o el pretorianisme. En les nacions amb estat propi, la reacció nacionalista no era democràtica. El sindicalisme revolucionari no era liberal. Tots dos consagraven la violència com a instrument polític. Una hàbil síntesi de Maurras i Sorel conduiria al feixisme. Prat de la Riba i el seu cercle foren capaços de superar les aprensions davant la ineludible democratització i l'assumiren sense abandonar el seu punt de vista conservador. És un mèrit seu, però també és la mostra que la causa de la llibertat de Catalunya era i és inseparable de la de la democràcia i que no es pot conquerir l'una sense l'altra. Si Prat i els seus companys volien governar Catalunya, s'havien de fer demòcrates liberals sense restriccions.

El catalanisme volia superar l'estat de guerra civil intermitent en què havien viscut els catalans durant el segle XIX, el segle de les tres guerres carlines, amb diverses revoltes catalanes de barricades urbanes i de cops militars espanyols. L'autonomia de Catalunya només era possible amb una profunda reconciliació nacional. Si els catalans lluitaven entre ells, no podien assolir l'autogovern. La violència havia de ser desterrada per a aconseguir el canvi polític. Havia demostrat la seva esterilitat. El canvi col·lectiu havia de ser moral tant o més que polític. El catalanisme s'inscriví en el regeneracionisme, en la superació dels vicis de la política espanyola, com la corrupció, el clientelisme, l'adulteració electoral, el centralisme esterilitzador, tot allò que l'aragonès Joaquín Costa definia com a essència del règim: oligarquia i caciquisme. Alhora, reclamava com a remeis escola i rebost i set claus al sepulcre del Cid, és a dir, la fi d'un miratge imperial i guerrer que havia conduït a la humiliant desfeta colonial de 1898.

Prat de la Riba era d'estatura baixa, d'aparença poc atractiva, de salut fràgil. Era un polític de despatx i no de masses, sense qualitats d'orador, menys brillant que Cambó en l'advocacia i els negocis i menys eminent en el terreny cultural que Puig i Cadafalch, el seu successor, que era un arquitecte i un arqueòleg reconegut. Però Prat gaudí d'una autoritat incomparable i d'un prestigi superior que ha arribat fins als nostres dies, malgrat que fou molt combatut el 1910 per l'esquerra catalanista i que als anys seixanta del segle XX el seu record fou sotmès al desprestigi, en un moment en què encara no es podia reeditar el seu breviarí *La Nacionalitat Catalana* a causa de la dictadura franquista.

Situem Prat de la Riba en el seu temps. Quan es produí la primera victòria electoral del grup de Prat a Barcelona, el 1901, feia més de vint anys que el catalanisme polític inspirava associacions i propagandes. Quan Prat de la Riba fou elegit primer president de la Mancomunitat, feia trenta-quatre anys del Primer Congrés Catalanista convocat per Valentí Almirall. Que Catalunya era una nació —el terme emprat fou *nacionalitat*— i no una regió era una tesi que havien formulat alguns autors catalans abans que Prat. Però la contundència amb què Prat de la Riba i els seus companys ho afirmaren els definí com a nacionalistes, encara que no fossin independentistes i encara que el seu partit es denominés Lliga Regionalista perquè va ser producte de la fusió del Centre Nacional Català —el grup de Prat— i la Unió Regionalista, un sector d'homes procedents del camp dinàstic, decebuts del règim imperant. És curiós que el terme *nacionalista* o *nacional* no hagi aparegut ni en la denominació de Lliga Regionalista, ni en la d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), ni en la de Convergència Democràtica de Catalunya, ara convertida en Partit Demòcrata Europeu Català.

Del primer catalanisme, del formulat per un personatge procedent del federalisme republicà com Valentí Almirall, el partit de Prat de la Riba heretà l'accidentalisme en matèria de règim —l'autonomia catalana s'ha d'aconseguir amb independència que a Espanya hi hagi una monarquia o una república— i, alhora, el possibilisme gradualista, que n'era una conseqüència i que s'oposava al «tot o res», que en la pràc-

tica es traduïa en no-res. Amb el seu èmfasi proverbial, Eugeni d'Ors va dir que el catalanisme abans de Prat de la Riba era una elegia i amb ell es convertí en una tasca. Construir més que enderrocar i construir fins i tot damunt del que es volia substituir, va ser el disseny de Prat i dels seus companys. Per a Prat, Almirall era el precursor, és a dir, l'equivalent de sant Joan Baptista en relació amb Jesús, i d'això es deduïa que el paper de messies l'assumien col·lectivament Prat i els seus companys.

El catalanisme és un moviment que ha generat partits polítics, però ha estat un corrent popular que s'ha basat en associacions diverses, si bé totes enfocades a alimentar la identitat col·lectiva: centres excursionistes, corals, ateneus, entitats pedagògiques, clubs esportius. Aquest conjunt heterogeni, de vegades massa fragmentat, altres més o menys articulat, ha sostingut el moviment abans que existissin els partits catalanistes i també després, sobretot quan els partits han estat perseguits. Culturals i lúdiques, aquestes associacions no partidistes han estat bàsiques i han transmès la consciència d'identitat col·lectiva.

No cal mitificar la societat civil catalana com una mena de succedani del romàntic «esperit del poble». Sense els partits polítics, el teixit associatiu no hauria incidit en les institucions polítiques i no hauria pogut canviar el marc que condiciona aquest mateix teixit. La societat civil sola no hauria pogut resistir a la llarga l'acció assimilista de l'Estat espanyol. I, a la inversa, tot afebliment de la societat civil catalana es tradueix en un afebliment dels partits catalanistes. La col·laboració entre partits de govern i societat civil és tant una necessitat política com un imperatiu patriòtic. Evitar que la col·laboració esdevingui dependència, clientelisme, instrumentalització de la societat civil, és quelcom que uns i altres han d'evitar.

Prat de la Riba ho tenia clar. La Mancomunitat no sols no tenia recursos per a fer tot el que havia de fer, sinó que havia de comptar amb les associacions no partidistes per a caminar en la direcció de la llibertat de Catalunya. Quan Prat fundà l'Institut de Cultura General, que en un primer projecte es deia Nacional, confiava que serien les entitats de la societat civil, coordinades per la Mancomunitat, les encarregades no sols d'assessorar els programes, sinó també d'executar-los. Quan, després de la mort de Prat, es posà en marxa la Comissió d'Educació General, estigué formada per Lluís Millet (cofundador de l'Orfeó Català), Francesc Layret (fundador de l'Ateneu Enciclopèdic Popular), Francesc Ripoll (consultor i promotor de cooperatives), Josep Puig i Esteve (un dels fundadors i expresident del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria), Francesca Bonnemaison (directora de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona), Manuel Folguera i Duran (president de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana), Ramon Rucabado (director de la revista *Catalunya Social*) i Gustau Pittaluga (director del Servei de Lluita contra el Paludisme), a més d'un altre metge, Jesús Maria Bellido (de l'Institut de Fisiologia, fundat per August Pi Sunyer, i membre destacat de la Societat Catalana de Biologia). Foren aquestes entitats i aquestes personalitats representatives les que suggeriren programes i les que subministraren temes i oradors per a les 203 conferències donades en 76 poblacions davant d'un total de 71.120 persones. S'hi tractà

d'higiene, civisme, història i literatura de Catalunya, costums i administració. Sense ràdio ni televisió, aquest mitjà, juntament amb el cartellisme, fou un instrument d'influència entre el públic adult, una mena d'embrió de ministeri de propaganda i cultura popular, però sense la posterior connotació dictatorial que adoptà aquest tipus d'organisme gairebé arreu.

Jaume Carner, republicà separat de la Lliga Regionalista, va dir que la inclinació dretana de Prat de la Riba incapacità el catalanisme per a guanyar les majories a Barcelona a causa de l'enfrontament de la Lliga amb els republicans. Però cal tenir en compte que també hi tingueren molt a veure el lerrouxisme i la incapacitat de la mateixa esquerra catalanista de Carner i de Pere Coromines per a conquerir el predomini. A més, a partir de 1914 el partit de Prat de la Riba guanyà les eleccions a Barcelona fins al 1923. Aquesta majoria electoral, però, no esdevingué una majoria social. La lluita de classes produí una fractura que deixà el partit catalanista majoritari, per conservador, en un dels dos bàndols de la polarització política.

Prat de la Riba morí el 1917. No es pot especular sobre què hauria fet davant dels esdeveniments posteriors. No sabem què hauria dit i fet davant del fracàs de la campanya autonomista el 1919, ni davant del pistolisme, o de la dictadura de Primo de Rivera, o del fracàs de la Lliga el 1931, o dels fets del Sis d'Octubre de 1934, o de la Guerra Civil, o del franquisme. A qui li va tocar viure tot això va ser al seu successor, Josep Puig i Cadafalch, un amic de la seva mateixa edat que morí amb vuitanta-nou anys, el 1956. Els antics deien que els elegits dels déus moren joves. Així va ser en el cas de Prat de la Riba, que és recordat com el líder que, sense haver arribat a la terra promesa, s'hi acostà prou per a besllumar com podia ser. No hi ha política sense contradiccions ni limitacions. Però pot passar que aquestes, en lloc de manifestar-se en vida del líder, ho facin després, i són aleshores els seus companys i successors, aquells qui compartiren amb ell projecte i tàctica, els qui carreguen les contradiccions i els fracassos.

Allò que deixà clar Prat de la Riba en el seu darrer discurs davant l'Assemblea de la Mancomunitat, el maig de 1917, veritable testament polític seu, és que no renunciava al màxim grau d'autogovern de Catalunya: «No hem fet la Mancomunitat per tenir una Diputació més gran, ni per donar a l'ànima catalana un petit cos d'administració subordinada, secundària: una província. Tots, anant més o menys lluny, qui deturant-se aviat, qui veient lluny encara el terme del seu ideal, tots volem per a Catalunya un cos d'estat, tots sentim que la dignitat de la voluntat popular catalana exigeix imperiosament, més o menys accentuades o atenuades, formes d'Estat».

Analitzem la durada de l'actuació de Prat de la Riba com a home de govern. Si els set anys de la presidència de Prat a la Diputació, durant els quals es van començar moltes coses que després culminaren, els sumem als tres de la presidència de la Mancomunitat, més els sis que foren la continuació de la seva obra, ens trobem davant de disset anys d'una acció que va ser determinant per al desenvolupament de la consciència nacional catalana, de tal manera que la seva obra no la van poder esborrar els sis anys de la dictadura de Primo de Rivera i fou el preludi bàsic de la Ge-

neralitat republicana. La Mancomunitat no assolí, certament, ni l'Estatut de 1932 ni les competències i els recursos de la Generalitat de Francesc Macià, però durà el doble de temps. La Generalitat republicana només funcionà cinc anys en temps de pau, perquè cal prescindir de la Guerra Civil de 1936, que fou no sols una guerra de l'Espanya castellanista contra la Catalunya autònoma, sinó una guerra civil entre catalans. Si del quinquenni republicà es descompten els dinou mesos en què l'Estatut estigué suspès després de la revolta desastrosa del 6 d'octubre de 1934, queden només tres anys i mig. Ben poca cosa hauria pogut fer la Generalitat republicana en tres anys i mig si no hagués pogut comptar amb la feina prèvia de la Mancomunitat. En realitat, les poques coses que sobrevisqueren a la catàstrofe i la desfeta de 1939, procedien de la Mancomunitat, més que no pas de la Generalitat. Carles Riba digué aleshores que Catalunya ho havia perdut tot però li quedava el Fabra —volia dir el diccionari de Fabra, com a norma i guia—, i convé recordar que l'obra de Fabra procedia en la seva major part del temps de la Mancomunitat, encara que el diccionari es publicà el 1932. El mateix podríem dir de moltes institucions del temps de Prat de la Riba i de Puig i Cadafalch que han arribat fins avui, començant pel mateix Institut d'Estudis Catalans i continuant amb la Biblioteca de Catalunya, l'Institut del Teatre, l'Escola d'Agricultura, l'Escola d'Administració Pública, la Junta de Museus, el Servei de Catalogació de Monuments, l'Escola del Treball, l'Institut Cartogràfic, l'Escola de Bibliotecàries —avui de Biblioteconomia—, les primeres nou biblioteques populars dels centenars de les existents actualment, etcètera.

Tres contribucions decisives i efectives cal apuntar en l'haver del grup de Prat de la Riba: en primer lloc, l'afirmació de Catalunya com a única pàtria dels catalans, que posava fi al patriotisme dual i la confusió regionalista; en segon lloc, la transversalitat del pluralisme, que comportava la secularització del fet nacional català i la necessitat de disposar d'un front sense dissoldre les parts, i, en tercer lloc, la normalització lingüística que havia de posar terme a la diglòssia i l'anarquia ortogràfica del català escrit. Cal tenir present que el divorci entre una llengua parlada i privada i una llengua escrita i pública estava instal·lat en la societat catalana, i casos com aquest han acabat sovint amb l'extinció de la llengua familiar i privada. L'occità n'és un exemple.

Prat compensava el caràcter subversiu del nacionalisme català amb la voluntat d'intervenció en la governabilitat i la regeneració d'Espanya, és a dir, en la reforma modernitzadora de l'Estat, un Estat que resultava insuficient i endarrerit per a un país industrialitzat com Catalunya, tot i que aquesta era encara lluny del nivell de l'Europa més desenvolupada. Però aquella Europa que era el mirall de Catalunya, es va començar a destruir el 1914, justament quan començava a construir-se Catalunya amb la Mancomunitat. S'iniciava quatre mesos després, amb la Primera Guerra Mundial, la guerra civil europea, amb una treva d'entreguerres de 1918 a 1939, però que no acabà fins al 1945; i, del tot, la guerra freda, la seva prolongació, no finalitzà fins a l'escissió d'Europa en dues el 1989. El mirall europeu del catalanisme es trencà el 1914. Però trenta anys després acabà triomfant a Europa aquell ideal cívic de convivència pacífica i oberta al canvi que Prat de la Riba havia assumit i defensat.

Prat, en el seu breviar *La nacionalitat catalana*, que va ser —cal no oblidar-ho— un pamflet de propaganda electoral d'aquella gran aliança que fou la Solidaritat Catalana de 1906, no va incloure la religió catòlica entre els signes d'identitat de la nació catalana. I és que Prat, catòlic sincer i practicant, cunyat del canonge vigatà Josep Dach's, que era home de confiança del bisbe Torras i Bages, sabia que la secularització era una condició de la nacionalització en democràcia i en pluralisme. En oposició al lema «Catalunya serà cristiana o no serà», Prat sabia que la secularització era inseparable de la modernitat i que la desconfeccionització de la política havia de superar la confrontació confessionalisme/anticlericalisme. Era una condició per liquidar aquell clima de guerra de religió, d'odi, heretat del carlisme i explotat pel lerroixisme. Era indispensable deixar de centrar el debat polític en la disputa religiosa, que li encomanava una intransigència que havia de conduir a una tragèdia col·lectiva.

Ara bé, en la pràctica, Prat de la Riba, el 1908, acabà deixant de donar suport al pressupost extraordinari de cultura de l'Ajuntament de Barcelona davant l'oposició catòlica que l'ensenyament de la religió fos optatiu als primers grups escolars municipals programats. També hagué de donar suport a la repressió de Maura després de la Setmana Tràgica de juliol de 1909, durant la qual s'havien incendiat la meitat dels edificis eclesiàstics de Barcelona. Arran de tot això, Prat hagué de patir la desqualificació per part de l'esquerra catalanista l'any 1910. Però cal advertir també que aleshores Prat de la Riba es negà a fer un front electoral dretà, és a dir, a pactar quelcom semblant al que va ser al febrer de 1936 el Front Català d'Ordre, cinc mesos abans de la Guerra Civil. Prat tampoc no volgué seguir Maura en la seva deriva autoritària, quan el líder conservador es negà a alternar-se amb els liberals dinàstics en el govern d'Espanya el 1913.

Prat de la Riba superà la gran ensopegada de 1909 amb la campanya pro Mancomunitat. En aquesta campanya no sols hi participà l'esquerra catalanista rival, sinó també els monàrquics catalans dels partits espanyols, aquells que havien estat escombrats a les eleccions de 1907 i havien recuperat el 1910 part del terreny perdut. Aquesta ampliació del front català resultava no sols imprescindible per a aconseguir la Mancomunitat, sinó també per a consolidar-la i aconseguir transferències de l'Estat. I així ho deixà clar Prat de la Riba, amb el suport unànim dels diputats de l'Assemblea de la Mancomunitat, en el seu discurs d'investidura de 1914, després de la seva elecció. La manera en què eren escollits per l'Assemblea els membres dels consells permanents de la Mancomunitat, els dels seus consells executius, donava lloc necessàriament a governs d'unitat nacional, en els quals tots els partits hi eren presents en proporció als escons aconseguits. D'aquesta manera, l'esquerra catalanista hi era inclosa, però en minoria, perquè electoralment els republicans nacionalistes catalans no aconseguiren fins al 1931 el seu propòsit de republicanitzar el catalanisme i catalanitzar el republicanisme.

Quan s'elogia la capacitat de Prat de la Riba per a aconseguir la col·laboració dels intel·lectuals i tècnics que no pertanyien a la Lliga Regionalista en l'obra de la

Mancomunitat, no s'ha d'oblidar aquest fet: la Mancomunitat i el seu govern eren obra d'un front català suprapartidista i l'esquerra catalanista formava part del govern regional, això sí, en minoria i sota l'hegemonia conservadora de la Lliga Regionalista, de manera que Prat de la Riba i Puig i Cadafalch es podien permetre el luxe que un Rovira i Virgili o un Campalans estiguessin en l'organigrama mancomunat sense haver renunciat a la seva significació ideològica, que no era la del president de la corporació. Prat i Puig s'ho podien permetre sense risc, però també hi estaven obligats.

No es tractava de captar una intel·lectualitat potencialment díscola per mitjà del sou de funcionari. Com va escriure trenta anys més tard Carles Soldevila, un dels representants més característics d'aquella intel·lectualitat noucentista al servei de la Mancomunitat, «amb sous de 200 i 300 pessetes per als funcionaris amb títol acadèmic i de 150 i 200 pessetes per als professors no es podia organitzar una clientela robusta i menys encara incondicional». Ben clarament es va veure que no era incondicional quan una part significativa d'aquells intel·lectuals funcionaris se sumaren a la dissidència d'Acció Catalana el 1922, tot i que restaren no sols fidels a l'ideari fundacional de Prat de la Riba, sinó que invocaren el seu llegat en oposició a la línia de Cambó, que —cal dir-ho de passada— tampoc no s'apartava de la doctrina pratiana i en favor seu podia invocar el manifest «Per Catalunya i l'Espanya gran» de març de 1916. No sols fou l'amplitud d'aquella dissidència d'Acció Catalana la que impedí una purga als rengles del funcionariat, sinó el fet mateix que la Lliga Regionalista no monopolitzava el Govern de la Mancomunitat.

En definitiva, el record de Prat de la Riba com a home de govern és el d'un dirigent capaç de superar el partidisme i de mantenir un sentit integrador nacional, imprescindible per a una nacionalitat sense estat propi. Una operació gens fàcil perquè, a força de tenir l'Estat en contra i que la disciplina significués obeir sense discutir, els catalans havien —han— esdevingut un poble antiestat, indisciplinat i descregut, que no és el mateix que crític.

El grup de Prat de la Riba no aconseguí l'autonomia catalana. Aquesta no s'aconseguí amb la monarquia, ni amb l'estratègia possibilista; es guanyà amb la República, la ruptura democràtica i l'acte d'autodeterminació de Francesc Macià el 14 d'abril de 1931, hores abans del canvi de règim a Madrid. Però la República Catalana fou retirada tres dies després i Macià acceptà que les Corts constituents tinguessin a Madrid la darrera paraula sobre l'abast de l'Estatut de setembre de 1932, que quedà notablement per sota del plebiscitat pels catalans el 2 d'agost de 1931. Així, doncs, Macià també va seguir la via possibilista amb l'Espanya republicana, tot i que va arribar més lluny que Prat. La mort de Macià al desembre de 1933, amb setanta-quatre anys d'edat, no fou prematura com la de Prat de la Riba, però també llegà al seu successor les contradiccions i limitacions del que s'havia aconseguit enfront de la resistència espanyola. La memòria de Prat de la Riba va romandre sense ser afectada per la posterior impotència dels seus davant la dictadura de Primo de Rivera i la liquidació de la Mancomunitat el 1925. La memòria de Macià va comptar amb l'avantatge que no es va veure involucrat ni en el desastre del 6 d'octubre

de 1934, ni en la profunda fractura de la Guerra Civil, ni en la desfeta de 1939, que afecten el record de Lluís Companys, encara que l'aureola del martiri hagi eclipsat aquells fets i expliqui que Companys tingui trenta-quatre monuments commemoratius i Macià en tingui set. Mentre que només un monument a la via pública recorda Prat de la Riba.

El drama del quinquenni republicà fou que la nova força hegemònica d'ERC no volgués comptar amb el partit que havia estat el de Prat de la Riba; ni tampoc la Lliga Regionalista, compromesa en el darrer moment amb la monarquia agonitzant, va arribar a pair el seu fracàs del 1931 i no s'empassà que fos un altre el partit que hagués portat l'autonomia i governés la Catalunya autònoma, quan era la Lliga la que havia dirigit durant un quart de segle el moviment catalanista. I així succeí que precisament quan els dos grans partits catalans i autonomistes havien arraconat els partits espanyols a Catalunya, ERC i la Lliga es deixaren arrossegar per la polarització espanyola, en lloc de moderar-la per a consolidar el règim republicà espanyol, al qual estava lligada indissolublement l'autonomia de Catalunya. Era el contrari del que havia passat amb la Solidaritat Catalana de 1906 i amb la campanya que havia portat a la Mancomunitat el 1914. Als anys trenta la Lliga tendia a dretanitzar-se, en comparació amb 1914. Quan la Lliga i Esquerra volgueren rectificar, durant la primavera tràgica de 1936, i decidiren adoptar una cohabitació normal, ja era massa tard i el país caminava vers el penya-segat de la guerra civil per obra d'un cop militar que fracassà a Catalunya. Després del 19 de juliol de 1936 la Lliga, la dreta catalanista, es trobà posada fora de la llei i perseguida, mentre que els seus dirigents més afortunats s'hagueren d'exiliar. La Guerra Civil i la revolució empenyeren els membres de la Lliga, amb poques excepcions, una de les quals fou la de Puig i Cadafalch, a declarar la seva adhesió al general Franco. El 1939, si tornaren amb els vencedors com a catòlics o propietaris o conservadors, com a catalans també compartien la derrota i el seu partit desaparegué per sempre.

En la Catalunya contemporània repetides vegades la ruta vers l'autogovern ha ensopegat amb la divisió social i amb la lluita de classes. D'aquesta manera, l'extremisme esquerranista ha facilitat involuntàriament la recuperació de tot el poder per la dreta anticatalanista i aquesta n'ha estat la beneficiària, i no els antisistema de cada moment històric.

I, malgrat tot el que va anar passant després de la desaparició de Prat de la Riba, la seva obra no s'ha considerat caducada. És més, cada dia resta més clar que sense l'obra de la Mancomunitat no hi hauria hagut Generalitat, ni la de 1931, ni la de 1977, ni l'actual, i avui es reconeix que *La nacionalitat catalana*, prescindint d'alguns tòpics estèrils i il·lusoris propis de l'època, com l'imperialisme i l'iberisme, constitueix un esglaió ineludible del pensament polític català.

Potser amb algunes de les consideracions anteriors ens hem allunyat del record de la figura històrica d'Enric Prat de la Riba, que és el tema d'aquesta jornada, però l'objectiu era situar-la en la història contemporània de Catalunya i això és el que he tractat de fer.